

गुणशतंकुलीनत्वादय एकपंचाशदमात्यगुणास्तत्सहितः धर्मपरमत्वादय एकचत्वारिंशदेवं अष्टौ नंगुणशतं एतेषां संधिविषहकोविदमित्यादिरीत्याऽन्यतगुणाष्टकं ऊहयित्वा पूर्णशतं ज्ञेयं ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥

राजा गुणशताकीर्ण एष्टव्यस्तादृशो भवेत् ॥ योधाश्चैव मनुष्येन्द्रसर्वे गुणगणैर्वृताः ॥ २३ ॥ अन्वेष्टव्याः सुपुरुषाः सहायाराज्यधारणे ॥ न विमानयितव्यास्ते राज्ञा वृद्धिमभीप्सता ॥ २४ ॥ योधाः समरशौटोराः कृतज्ञाः शस्त्रकोविदाः ॥ धर्मशास्त्रसमायुक्ताः पदातिजनसंवृताः ॥ २५ ॥ अभयागजपृष्ठस्थारथचर्याविशारदाः ॥ इष्वस्त्रकुशलायस्यतस्येयं नृपतेर्मही ॥ २६ ॥ सर्वसंग्रहणे युक्तो नृपो भवति यः सदा ॥ उत्थानशीलो मित्राढ्यः सराजाराजसत्तमः ॥ २७ ॥ शक्याचाश्वसहस्रेण वीरारोहेण भारत ॥ संगृहीतमनुष्येण कृत्स्नाजेतुं वसुंधरा ॥ २८ ॥ इति श्रीम० शांतिप० राज० श्वर्षिसंवादे अष्टादशाधिकशततमोऽध्यायः ॥ ११८ ॥

भीष्म उवाच ॥ एवं शुनासमान् भृत्यान् स्वे स्वे स्थानेन राधिपः ॥ नियोजयति कृत्येषु सराज्यफलमश्नुते ॥ १ ॥ नश्चास्वस्थानमुत्क्रम्य प्रमाणमभिसत्कृतः ॥ आरोप्यः श्वास्वकात् स्थानादुत्क्रम्या न्यत्प्रमाद्यति ॥ २ ॥ स्वजातिगुणसंपन्नाः स्वेषु कर्मसु संस्थिताः ॥ प्रकर्तव्यास्त्यमात्यास्तु नास्थाने प्रक्रियाक्षमा ॥ ३ ॥ अनुरूपानि कर्माणि भृत्येभ्यो यः प्रयच्छति ॥ स भृत्यगुणसंपन्नो राजा फलमुपाश्नुते ॥ ४ ॥ शरभः शरभस्थाने सिंहः सिंह इवोर्जितः ॥ व्याघ्रो व्याघ्र इव स्थाप्यो द्वीपी द्वीपी यथा तथा ॥ ५ ॥ कर्मस्विहानुरूपेषु न्यस्या भृत्या यथाविधि ॥ प्रतिलोमं न भृत्यास्ते स्थाप्याः कर्मफलैर्षिणा ॥ ६ ॥ यः प्रमाणमतिक्रम्य प्रतिलोमं न राधिपः ॥ भृत्यान् स्थापयतेऽबुद्धिर्न सरंजयते प्रजाः ॥ ७ ॥ न वालिशानचक्षुद्राना प्राज्ञाना जितेन्द्रियाः ॥ नाकुलीनानराः सर्वे स्थाप्या गुणगणैर्षिणा ॥ ८ ॥ साधवः कुलजाः शूरा ज्ञानवंतो न सूयकाः ॥ अक्षुद्राः शुचयो दक्षाः स्युर्नराः पारिपार्श्वकाः ॥ ९ ॥ न्यग्भूतास्तत्पराः शांताश्चौक्षाः प्रकृतिजैः शुभाः ॥ स्वस्थानानपक्रुष्टा ये ते स्यूरा ज्ञां वहि श्वराः ॥ १० ॥ सिंहस्य सततं पार्श्वे सिंह एवानुगो भवेत् ॥ असिंहः सिंहसहितः सिंहवह्न्यभते फलं ॥ ११ ॥ यस्तु सिंहः श्वभिः कीर्णः सिंहकर्मफलैरतः ॥ न स सिंहफलं भोक्तुं शक्तः श्वभिरुपासितः ॥ १२ ॥ एवमेतन्मनुष्येन्द्रशूरैः प्राज्ञैर्बहुश्रुतैः ॥ कुलीनैः सह शक्येत कृत्स्नाजेतुं वसुंधरा ॥ १३ ॥ नाविद्यो नानृजुः पार्श्वे नाप्राज्ञो न महाधनः ॥ संग्राह्यो वसुधापालैर्भृत्यो भृत्यवतां वरः ॥ १४ ॥ बाणवद्विस्तृतायां तिस्रामि कार्यपरानराः ॥ ये भृत्याः पार्थिवहितास्तेषां सांत्वं प्रयोजयेत् ॥ १५ ॥

॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ इति शांतिप० राज० नै० भारतभा० अष्टादशाधिकशततमोऽध्यायः ॥ ११८ ॥ ॥ ७३ ॥ एवमिति एवं नीचाननीचेनैव योजयेत् ॥ १ ॥ विपरीते दोषमाह नश्चेति स्वस्थानं प्रमाणं चोत्क्रम्य उच्चस्थानेन आरोप्यः आरोपितश्चेत्प्रमाद्यतीति योजना ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ अबुद्धिरितिच्छेदः ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ बहिः श्वराः प्राणा इवेति शेषः ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ विस्तृताः अपरावर्तिनः ॥ १५ ॥